

Scurtă anatomie a unui dezastru istoric

Eșecul universității românești de astăzi

Adrian Păcurar

Universitatea de Vest "Vasile Goldiș" din Arad

Abstract:

This article aims to unveil, as much as possible, both the disastrous situation of today's Romanian higher education human resources, as well as that of the scientific research which is weak and non-promising. This paper presents several of the main phenomena of the Romanian academic environment, while highlighting the significantly low standards of the academic human resources. Furthermore, certain aspects which led to this situation are also analyzed. This analysis ends with a few possible solutions which may lead, on the medium and long term, to a significant improvement in the human resources of the Romanian academic system, while also generating the beginning of a real "healing" of the entire Romanian higher education.

Keywords: Academic System; Academic Human Resources; Academic Disaster.

I. Introducere

Despre universitarul român de astăzi, despre percepția lui de sine dar și despre imaginea lui socială, despre o anumită stare, pe care credem că o putem numi fără ezitare ca fiind deosebit de îngrijorătoare, despre un fel de degradare dusă la *limită*, despre *fundătura* în care pare să fi naufragiat aproape în întregime universitatea românească de astăzi va fi vorba aici.

Rândurile ce urmează trebuie privite și înțelese în limitele lor obiective. Astfel, ceea ce vom spune aici nu se poate constitui sub niciun chip și nici nu trebuie interpretat în forma unui studiu cu pretenții de științificitate. Lucrurile spuse aici nu vin ca urmare a unor investigații sociologice sau de altă natură. Dimpotrivă, rândurile care urmează trebuie receptate *în limitele lor firești*, ca *percepție* strictă a autorului față de realitățile pe care acesta le descrie dar, în același timp, și ca un mod cu totul distinct de reacție a acestuia față de sistemul academic românesc actual în general. Astfel,

rândurile ce urmează traduc percepția autorului asupra sistemului academic românesc actual în general fără să se pună deloc problema unor contexte sau situații singulare.

A. Imagine de sine și percepție socială. Anatomia primară a disfuncționalității

Universitarul român de astăzi, mai ales cel din domeniul umanist, dacă ai o răbdare minimală să-l ascuți și să-l privești în mult prea numeroasele ocazii de a-l întâlni pe te miri unde, îți poate lăsa cu ușurință impresia de *inocent vesel*, de ins ce pare a fi în mod destul de evident prost plămădit interior. Din vorbe și din gesturi, din grimasele lui publice și din amețitorul lui verbaj, căci vorbește mult și liniștit pe unde apucă, se conturează de cele mai multe ori imaginea unui tip de individ aflat cu mult sub cerințele propriei lui condiții, cu mult sub standardul propriului lui statut social. Ascultându-l și privindu-l simți că ceva nu este în regulă chiar dacă la început poate fi uneori destul de dificil de arătat în mod limpede ce anume îi lipsește și ce anume îl schimonosește.

Universitarul român de astăzi este aproape întotdeauna afabil și, de cele mai multe ori, este sigur pe el până la uitarea aiuritoare a limitelor proprii. Imaginea lui socială, la o privire ceva mai pătrunzătoare, seamănă mai degrabă cu una de *porțelan fals* dar colorat strălucitor, de foarte ieftin *obiect de decor*, de almanah ambulant, cu pagini lipsă și tipărit în alt ev, de obiect incert dar încă util, de ofilit articol cultural *minimalist* și, *tocmai prin asta*, veșnic disponibil, etern util.

Este foarte trist și teribil de demoralizant faptul că astăzi România a ajuns să reprezinte o situație unică în lume și în istoria cunoscută a ideii de universitate: *majoritatea celor din sistemul academic sunt indivizi mediocri, fără potențial prea mare și aproape complet depășiți în raport cu colegii lor din Occident. Iar lucrurile stau în mod destul de asemănător și în domeniul formal a ceea ce se numește pompos pe mezagurile noastre „cercetare științifică”. Este o situație în același timp stranie, paradoxală și deosebit de periculoasă, un naufragiu social și moral despre care vom avea prilejul să vorbim pe larg ceva mai încolo.*

Lansarea acestor afirmații poate pretinde, fără îndoială, explicații și clarificări, însă, înainte de acestea, este limpede faptul că indiferent care ar fi situația în interiorul unui sistem academic al unei țări membrii acestuia, prin însăși natura profilului efortului lor, participă în mod extensiv și sistematic atât la formarea generală a resursei umane cu pregătire superioară cât și la promovarea și dezvoltarea cunoașterii prin cercetarea științifică, petrecută într-un spațiu academic, la care trebuie să participe și pe care trebuie să o susțină.

Ceea ce ne va preocupa aici va fi să identificăm, pe de o parte, modul în care se prezintă astăzi starea resursei umane din cadrul sistemului universitar și de cercetare din România, și, pe de altă parte, să indicăm și o serie minimală de măsuri care, după părerea noastră, trebuie implementate în forță și de urgență în vederea generării premiselor pentru o ameliorare într-un orizont de timp rezonabil atât a calității resursei umane în plan academic dar și a rezultatelor cercetării științifice pe care această resursă umană este chemată să o realizeze.

II. Spațiul universitar românesc actual. Chipuri și forme ale dezastrului

Ceea ce ne va preocupa acum va fi să oferim o descriere, în limitele percepției autorului acestor rânduri, a stării de lucruri de la nivelul resursei umane din sistemul academic românesc actual. Ulterior vom încerca să indicăm, în aceleași limite ale autorului, câteva posibile căi prin care s-ar putea însănătoși, sau prin care măcar s-ar putea construi câteva baze *credibile*, într-un orizont de timp cât de cât acceptabil, în vederea unei însănătoșiri de perspectivă, durabile și ireversibile, care să *salveze* efectiv universitatea românească de la dispariți ei funcțională.

A. Preambul la descrierea unui dezastru academic

Așa după cum semnalam încă din debutul acestui mic eseu, ca să nu-l mai numim aici, în mod cu totul impropriu, „studiu”, faptul că în interiorul sistemului academic al unei țări ajung la un moment dat să se regăsească un număr nepermis de mare de indivizi cu limite intelectuale și morale incredibil de scăzute reprezintă o situație în același timp stranie, paradoxală și deosebit de periculoasă. Desigur că lucrurile afirmate trebuie probate și documentate. Este tocmai ceea ce și vom face mai departe cu precizarea că descrierile care urmează sunt elaborate în baza unei experiențe directe a autorului și pe temeiul unor convingeri personale, convingeri născute din contactul neîntrerupt, vreme de mulți ani, cu realitatea brută a unor puzderii de situații concrete din sistemul academic românesc actual.

În ceea ce privește felul în care se prezintă în mod concret lucrurile în sistemul universitar românesc actual nu credem că este nevoie de foarte multe trimiteri și nici de documentări bibliografice masive și stufoase. Atât percepția opiniei publice cât și felul în care sunt reflectate în spațiul public prin media realitățile din sistemul universitar din România de astăzi sunt elemente credibile și în același timp suficiente pentru ca cineva din

exteriorul sistemului să-și poată face o imagine corectă sau, în orice caz, foarte apropiată de realitate.

Deprofesionalizarea, incompetența devenită aproape *structurală*, mecanismele de promovare academică, în majoritatea situațiilor foarte dubioase, neconvingătoare, *lipsite de transparență reală* și generatoare de viciere structurală suplimentară, lipsa vizibilității internaționale reale și credibile, absența unei relații de eficiență funcțională cu piața muncii dar și cu societatea în ansamblul ei, toate aceste lucruri sunt mai mult decât suficiente pentru a contura o stare de lucruri deosebit de gravă, o situație generală cu consecințe dramatice nu doar pentru degradarea în continuare a sistemului academic românesc, dacă mai este posibilă vreo degradare la acest moment, dar și pentru societatea românească în general.

Iar pe lista de neajunsuri, deosebit de grave și deja consolidate, cunoscute și acceptate ca reale dar neasumate în mod onest și transparent, mai pot fi adăugate și altele care nu au neapărat o legătură directă cu conținutul unui act academic de cercetare științifică. Aici avem în primul rând în vedere *degradarea morală* fără precedent a vastei majorități a indivizilor ce compun astăzi în România sistemul academic. Te-ai aștepta ca spațiul academic să fie prin excelență unul *luminos*, onest, curat, în orice caz, să reprezinte prin excelență un spațiu al dialogului real, academic și cultural, al promovării valorilor autentice, al încurajării performanței și al recunoașterii atingerii acesteia. Dar realitatea sistemului academic românesc actual arată, din nefericire, cu totul altfel. Valorile și reușitele individuale, atâtea câte sunt, au toate șansele să fie marginalizate în mod sistematic. În orice caz, acestea nu reprezintă o prioritate pentru promovări iar dacă se întâmplă totuși ca valori autentice să fie formal promovate atunci discutăm fie de situații punctuale fie, pur și simplu, de noroc. Iar astăzi totul culminează, așa cum vom vedea mai departe, cu vârful formal al sistemului: acordarea cu nemiluita și cu o inconștiență ce frizează absurdul de titluri doctor fără acoperire reală și „promovările” prin ceea în mod ipocrit a ajuns să se numească a fi „concurs pe post”.

Revenim acum puțin la ceea ce spuneam la început. Faptul că a fost posibilă o asemenea degradare, de proporții cu adevărat apocaliptice în măsura în care vizează în mod direct *siguranța națională* și viitorul unui popor, constituie în sine, după știința noastră, o premieră istorică nedorită, o situație în același timp stranie, paradoxală și deosebit de periculoasă.

Este stranie întrucât un minim automatism mental *sănătos* trebuie să ne ducă întotdeauna cu gândul la convingerea că acea parte a societății care este menită formal să asigure educația și formarea tinerei generații, deci acel segment social *destinat prin profesie* să garanteze *din adâncime* viitorul unei

națiuni, nu ar trebui să aibă cum să fie format aproape numai din indivizi mediocri în raport cu sarcina pe care o au în față.

Este paradoxală cu precădere *prin consecințe* întrucât, după cum lesne se poate observa, nu toate produsele dezastruosului sistem românesc actual de învățământ se încadrează în zona rebutului social garantat, cel puțin dacă avem răbdare și privim lucrurile din unghiul coeficientului de performanță reală în plan profesional al unei anumite părți, destul de mică oricum, din seriile care termină astăzi, pe diverse trepte, învățământul românesc.

Este deosebit de periculoasă pentru că subminarea construcției resursei umane a unei țări, indiferent dacă procesul este voit sau nu, controlat, dirijat, direcționat, dorit ș.a.m.d., sfârșește întotdeauna nu doar prin a elimina în mod aproape complet componenta profesională autentică din formarea segmentelor aflate la început de drum în viață dar și prin a statua, *prin foarte vizibile legi nescrise, bulversarea completă a ierarhiei valorilor în interiorul sistemului social general* și nu doar în interiorul sistemului de educație. Astfel, degradarea calității formării intelectuale pe fond în actualul sistem românesc de învățământ a mers, din nefericire, dincolo de un anumit punct, mână în mână cu dereglarea profundă a unor pârgii concepute formal pentru a delimita valoarea de nonvaloare. Și ceea ce este straniu în interiorul acestei stări deosebit de periculoase este complacerea, acceptarea tacită prin lipsa de reacție autentică a stării de lucruri descrise de către marea majoritate a celor din sistemul academic.

Nu încape îndoială că cele două elemente deosebit de maligne, prăbușirea dramatică a nivelului de fond al pregătirii și *lipsa completă de credibilitate a evaluării din interiorul sistemului*, pe diverse paliere și în diverse forme, dincolo de un anumit punct în evoluția istorică a acestor două realități ele au ajuns să se *potențeze reciproc* de-a lungul timpului într-un demonic dans al pierzaniei. Toate astea, în timp, au făcut ca astăzi, dacă ai, de exemplu, nefericitul „privilegiu” de a asista la o așa-zisă „susținere de doctorat” să te trezești foarte repede cu senzația că te afli într-un film straniu, execrabil regizat, într-un fel de teatru absurd cu cabotini și golit de orice estetică dar și de orice miză reală în plan academic și științific. *Iar lucrurile se prezintă aproape în mod similar, indiferent dacă ar fi prezentate într-un fel mai sec sau într-o manieră ceva mai plastică, așa cum am preferat noi să facem aici, pe orice alt palier din interiorul întregului sistem de învățământ românesc actual.*

În ceea ce privește mecanismele de promovare academică și, mai ales, programele doctorale, zone în care lucrurile arată astăzi absolut *dramatic* pentru România, nevoia de ameliorare și însănătoșire în aceste segmente esențiale pentru funcționarea corespunzătoare a unui sistem academic a

devenit astăzi atât de acută încât dacă ea nu va fi corespunzător satisfăcută într-un orizont de timp nu prea lung atunci putem să vorbim în mod deschis despre periclitarea siguranței naționale, despre vicierea de la rădăcină, cum remarcă recent în repetate rânduri un autor român cu preocupări în ceea ce privește degradarea fără precedent a mediul academic românesc actual, a fundamentelor unei întregi națiuni¹.

Desigur, aici nu trebuie să cădem nici în extrema cealaltă, adică ar fi cu totul nerealist să ne așteptăm ca la nivelul segmentului academic să promoveze doar indivizi excepționali și determinați în mod exclusiv de o sete pură de cunoaștere! Așa cum au remarcat în trecut autori cu adevărat de prestigiu, l-am numit aici pe Ortega y Gasset, învățământul, și aici includem și sistemul academic, are la bază un anumit tip de *falsitate de principiu* în sensul că nu toți cei care își găsesc o profesie în interiorul unui sistem educațional sunt realmente interesați de domeniul pe care l-au ales și nu toți au cu adevărat dotările intelectuale de excepție necesare dezvoltării aceluiași domeniu². Dacă un asemenea deziderat este din principiu imposibil de pus în practică acest lucru nu înseamnă că nu se pot pune la punct mecanisme adecvate prin care fenomene cum sunt impostura sau fraudă academică să fie stăvilit în mod realist și, în orice caz, să fie ținute la un nivel minim în așa fel încât funcționarea autentică a sistemului academic, eficiența acestuia din diverse puncte de vedere, să fie asigurată în mod rezonabil

B. Anatomia concretă a eșecului universității românești de astăzi

Dincolo, însă, de considerații de ordin general pentru o reprezentare corespunzătoare a dezastrului actual din mediul academic românesc sunt necesare și utile descrieri cât mai concrete ale principalelor aspecte și stări de lucruri ce compun pe fond tabloul *deosebit de negativ* despre care am vorbit. În cele ce urmează ne vom limita în mod strict la o serie de „neajunsuri”, să le numim așa în lipsa unui eufemism mai bun, extrem de grave din mediul academic românesc de astăzi. Vom avea cu precădere în atenție zona *funcționării academice*, adică acel palier de existență structurală a sistemului universitar prin care mediul academic trebuie atât să disemineze, din varii perspective, rezultatele muncii de cercetare dar și prin care, același mediu academic trebuie să întrețină relații de principiu, sub diverse unghiuri, cu ansamblul societății ca atare, relații dintre care componenta educațională este de departe printre cele mai importante.

¹ Emilia Șercan, *Fabrica de doctorate sau cum se surpă fundamentele unei nații* (București: Humanitas, 2017), 8 – 15.

² Ortega Y Gasset, *Câteva lecții de metafizică* (București: Humanitas, 1999), 5 – 7.

Facem mai întâi o constatare de principiu a unei stări de lucruri deja existente în mediile autohtone care se raportează în mod critic și deschis la sistemul academic românesc de astăzi. Astfel, s-a adunat până la acest moment o mică „literatură de specialitate”, să o numim aici așa, care vorbește deschis și critic despre lucrurile grave din sistemul academic românesc actual. În mare măsură subscriem acestui curent critic recunoscând în el o atitudine lucidă și responsabilă dar aici am ales să vorbim despre starea foarte gravă din funcționarea academică românească actuală bazându-ne aproape în mod exclusiv numai pe experiența personală.

Astfel, într-un sumar descriptiv al stării de lucruri invocate amintim aici, în ordine, principalele puncte teribile de negative după părerea noastră, le-am putea numi chiar dramatice, puncte ce caracterizează astăzi elemente decisive din cadrul ariei academice românești. Desigur, în contextul de față, ideea de funcționare academică este avută în vedere într-un sens larg atenția noastră desfășurându-se preponderent asupra acelor caracteristici cu totul specifice diseminării, promovării, comunicării interactive și muncii de echipă de la nivelul cercetării științifice din universități. Raportarea la dimensiunea educațională va fi astfel una subînțeleasă și corelativă.

Un prim element, definitoriu în mod tragic astăzi pentru sistemul universitar românesc, este reprezentat de *procesul deprofesionalizării, care în anumite locuri este deosebit de avansat, a personalului academic*. Aici nu luăm în discuție cauzele, deloc multe și deloc complexe în opinia noastră, care au generat și consolidat de-a lungul timpului acest fenomen de degradare permanentă a nivelului academic al segmentului de profesori și cercetători din universitățile românești de astăzi. Pentru moment dorim doar să semnalăm existența acestui proces dezolant care a condus în timp la absența stridentă a specialiștilor autentici, la penuria de cadre calificate, oneste și responsabile în raport cu resursa umană pe care trebuie să o dezvolte. În același timp încercăm să-i schițăm, fie chiar și într-un mod minimal, chipul concret.

Astfel, deprofesionalizarea, fenomen deosebit de avansat, devenit astăzi aproape *structural* și cu un potențial agresiv de a se înstăpâni pe termen nedefinit asupra tuturor universităților și centrelor de cercetare românești, poate lua forme relativ diversificate însă toate traduc lipsa de pregătire competitivă a universitarilor români de astăzi în raport cu Occidentul academic autentic. Și, în mod cu totul evident, deprofesionalizarea în planul pregătirii strict academice a profesorii universitare, adică planul care privește pregătirea științifică pur și simplu, nu a avut cum să nu își lase amprenta și asupra calității dimensiunii educative și formative profesional a sistemului academic românesc actual. Această stare de lucruri prezintă de

fapt una dintre cauzele pentru care studenții români de astăzi beneficiază de o formație intelectuală incredibil de redusă, de o *formare academică* de slabă și foarte slabă calitate și fără perspectivă de ameliorare. Căci dacă nu are cine să-i califice corespunzător cu nivelul formal la care au ajuns atunci rezultatele nu pot fi decât cele care se văd astăzi. Pe șleau vorbind, astăzi România are foarte mulți absolvenți de masterat de exemplu care nu stăpânesc gramatica limbii materne și care de multe ori nu înțeleg, pur și simplu, ceea ce citesc, dacă se întâmplă, totuși, să citească la răstimpuri câte ceva ! Despre nivelul de licență nici nu mai are rost să vorbim.

Revenind acum la elementele negative din sistemul academic românesc actual din cadrul segmentului de cadre didactice și de cercetători putem indica aici în continuare cele mai cunoscute forme pe care le îmbracă deprofesionalizarea academică românească actuală.

Mai întâi, este obligatoriu de menționat *lipsa generală de pregătire academică satisfăcătoare* în domeniile în care astăzi își desfășoară „activitatea”, așa-zisa „muncă de cercetare” un număr foarte însemnat de cadre didactice din universitățile românești. Această situație reprezintă în sine un fenomen deosebit de negativ, *despre care nu se prea vorbește*, întrucât astăzi au ajuns să fie la modă doar piruetele autoflagelatoare la nivel colectiv în jurul problemei generalizării plagiatului în publicațiile românești contemporane cu circulație în spațiul formal acceptat ca fiind unul „academic”. Desigur, problema plagiatului reprezintă o altă mare bilă neagră pentru universitățile românești de astăzi dar trebuie, totuși, să se vorbească și despre slaba, iar în multe cazuri, despre foarte slaba calificare profesională academică a membrilor ce compun comunitățile academice românești actuale. Iar slaba calificare academică nu are, pur și simplu, așa cum am văzut, să nu își lase o amprentă apăsător de negativă asupra așa-ziselor „rezultate” pe care acești indivizi deosebit de slab pregătiți în plan academic pretind că o desfășoară.

Astfel, de foarte multe ori, așa-numitele „anale” ale universităților românești nu reprezintă nimic altceva decât *maculatură de mână a patra* dominată de texte pueril compilate și scrise de grafomani, asta în cel mai bun caz, cu un nivel intelectual modest sau deosebit de modest.

Lucrurile ar putea să stea ceva mai bine în domeniul științelor exacte dar în domeniul social precum și în cel umanist tragedia este de proporții copleșitoare. Regăsim aici publicate din abundență *articole de jucărie*, stranii compilații școlărești, majoritatea fără să respecte o minimă metodologie de muncă intelectuală de cercetare. În mod evident, absența unei pregătiri la un nivel corespunzător și competitiv cu standardele occidentale, adică absența unei pregătiri care să garanteze formal corectitudinea și onestitatea muncii intelectuale, face ca și procesul de *comunicare academică* de exemplu, articole

publicate, participări la conferințe, susțineri la sesiuni de comunicări etc., să fie profund viciat, alterat pe fond, *handicapat pe conținut*, întrucât nu te poți prezenta onorabil în asemenea situații dacă prezinți lucruri deja știute, și pe acelea într-o manieră minimală și semidoctă.

Cu observația de mai sus trecem acum la un alt chip la fel de schimonosit și de oribil, poate cel mai rău pervertit dintre toate chipurile posibile ale incompetenței academice. Este vorba despre slaba cunoaștere sau chiar despre totala necunoaștere, în cazul unei părți mai mult decât semnificative dintre cei care astăzi posedă titluri și grade universitare în România, a metodelor și instrumentelor teoretice de cercetare, de testare și de validare a rezultatelor unei cercetări științifice. *Cel mai dramatic credem că stau lucrurile în aria domeniilor sociale și umaniste unde ambiguitatea, relativitatea și subiectivismul amplifică din principiu mimetismul unei cercetări pretins „științifice”.*

Revenind, cauzele slabei pregătiri în domeniul instrumentelor de cercetare sunt oarecum ceva mai complexe dar, pe fond, rămân aceleași cauze generale care au condus în timp la prăbușirea totală a sistemului academic românesc actual. Pe scurt, aici ar putea fi invocate printre cauze, de exemplu, și faptul că în cadrul majorității specializărilor academice *absolvenții nu beneficiază nici de o pregătire adecvată domeniului lor în plan epistemologic dar nici de un minim de familiarizare cu metodele generale de abordare științifică a unei probleme.* Între noi fie vorba, unii dintre absolvenți, și ne referim la palierele superioare de pregătire, adică la masterat, doctorat și eventuala etapă ulterioară doctoratului, *nici nu au abilitățile intelectuale necesare unei munci academice autentice și oneste.* Această stare de lucruri a condus în timp la acumularea masivă de ineptii, la colcăiala în „anale” de materiale de slabă și deosebit de slabă calitate academică. Iar acest fenomen, cum lesne se poate observa cu ochiul liber, este răspândit pe scară largă în publicațiile specializate aproape din fiecare universitate în parte și aproape din cadrul fiecărei specializări academice românești actuale. Oamenii, pur și simplu, au ajuns să scrie și să publice în neștire maculatură cu pretenții academice, risipind dramatic resurse și iluzionându-se cu credința că ocupă în mod justificat poziții privilegiate, nobile, vădit superioare în cadrul societății.

Bunăoară, pentru a ilustra pe scurt cele spuse mai sus, un palier distinct de discuție legat de nestăpânirea instrumentelor de muncă intelectuală este reprezentat de necunoașterea normelor de redactare academică dar și a clasificărilor internaționale valabile pentru publicațiile științifice. Aici, în treacănt fie vorba, lucrurile stau de asemenea deosebit de grav acest fapt putând fi constatat cu foarte mare ușurință consultând, de exemplu, site-

urile universităților românești atunci când se desfășoară concursuri pentru ocuparea posturilor didactice din învățământul superior. Astfel, se va putea constata foarte repede că o proporție îngrijorător de mare dintre candidații confundă foarte grosolan, presupunând că lucrurile nu sunt făcute în mod intenționat astfel, diversele categorii din clasificarea internațională corespunzătoare domeniului în care candidează rezultând completări ale fișelor de verificare cu criteriile necesare în ceea ce privește publicarea de materiale academice aproape total incorecte și, până la urmă, *false din principiu*. Evident, în astfel de împrejurări pot fi prezente și probleme de natură penală, responsabilitatea putând fi imputată atât părții care candidează cât și părții care acceptă la dosarul de concurs astfel de fișe de verificare.

Atât lipsa de competențe suficiente cât și incapacitatea de a redacta după norme autentice stricte generează, în mod evident, forme de viciere din principiu a comunicării și funcționării academice. *Însă, cea mai acută formă de comunicare academică defectuoasă este determinată de absența însăși a unei culturi a dialogului academic real*. În cazul culturii române, vorbind acum pe un plan ceva mai larg, cauzele și condițiile istorice care au condus la starea de lucruri dezastruoasă de astăzi în planul dialogului academic și cultural general au făcut obiectul unor analize minuțioase desfășurate de autori de mare valoare. Amintim aici analiza deosebit de detaliată făcută de H. R. Patapievici, analiză care nu se limitează strict la un cadru academic dar care poate pune foarte bine în lumină toate aspectele negative care apar la nivelul comunicării de tip academic tocmai din absența la nivelul culturii române a unei autentice piețe de idei³.

Fără să pătrundem deloc în complexitatea viziunii și analizei autorului menționat mai sus noi ne limităm aici să punem în evidență *precaritatea de principiu* a oricărei forme de dialog academic românesc actual având în primul rând în vedere situația jalnică din punct de vedere profesional în care a eșuat astăzi universitarul român. Desigur, din profunzime privind lucrurile, pot fi găsite cauze și determinări culturale complexe pentru absența unei piețe a ideilor dar până acolo trebuie avută în vedere, totuși, disponibilitatea foarte scăzută pentru un dialog academic autentic de care dau dovadă astăzi universitarii români, mai ales cei din domeniul umanist.

Astfel, înainte de a ne întreba *de ce* lucrurile stau cum stau este cel puțin la fel de important să ne întrebăm *cum* arată astăzi tentativa de comunicare, atât în plan academic dar și în plan cultural larg, în condițiile expuse până aici și având în vedere această absență teribilă a *oricărei* piețe a ideilor, pe domenii mai mult sau mai puțin specializate, la nivel academic în România

³ H. R. Patapievici, *De ce nu avem o piață a ideilor*. București: Humanitas, 2007.

de astăzi. Căci, din punctul nostru de vedere, chiar presupunând că s-ar naște cândva o piață autentică a ideilor în spațiul culturii române, de tip academic sau nu, funcționalitatea ei în plan strict academic ar fi deosebit de redusă date fiind condițiile profesionale negative în care se află astăzi universitarii români. Să mergem deci mai departe.

Astfel, plagiatul, *furtul* intelectual în orice formă posibilă, reprezintă o altă stare profund negativă care influențează la fel de negativ nu doar calitatea și sănătatea unui mediu academic dar și, în mod evident, comunicarea profesională în interiorul sistemului.

Despre problema plagiatului academic în România de astăzi s-a scris destul de mult așa că analiza noastră nu se va extinde aici prea mult în această direcție. Ne limităm doar la a sublinia că plagiatul cunoaște și o serie de *alte forme*, la fel de maligne și de debilitante pentru funcționalitatea unui sistem academic ca furtul direct și brutal de text sau de idei. Astfel, compilația semidocă, autocitarea rudimentară, repetiția, transferul brutal și grosolan de text de la un autor care la rândul lui plagiază dar și alte forme asemănătoare, fac parte toate din categoria generală a plagiatului. Din nefericire, aceste forme sunt astăzi aproape la fel de răspândite în mediul academic românesc ca varianta cea mai grosolană a plagiatului. *Iar plagiatul ca fenomen devenit și el structural afectează în mod distinct calitatea oricărei forme de comunicare și funcționare academică* în sensul că o viciază pe fond și din principiu subminând astfel încă de la început șansele oricărei comunicări și dezvoltări academice autentice. Căci despre ce fel de comunicare academică ar putea fi oare vorba dacă un autor oarecare se prezintă la nu știu ce „conferință” cu idei *furate*, pur și simplu, sau dacă publică texte care, de fapt, nu îi aparțin? De aceea, în cazul plagiatului, ne aflăm în prezența uneia dintre cele mai grave forme de distorsionare a comunicării, funcționării și dezvoltării academice întrucât aici nu vorbim doar despre „simpla” nestăpânire a unor instrumente de muncă intelectuală ci vorbim de-a dreptul despre plasarea la nivelul formal al unei activități de tip academic a unor idei și texte *care nu aparțin de fapt autorului* dar pe care acesta le promovează și le invocă formal în nume propriu! Iar negativul din plan academic se cuplează aici cu negativul în plan moral și de foarte multe ori, posibil chiar *penal!*

În cazul plagiatului, din punctul nostru de vedere, ne aflăm în prezența celei mai grave cauze de distorsionare a șanselor unei comunicări și funcționări academice autentice dar, în același timp, și în prezența celei mai grave forme de *degradare morală* din interiorul oricărui sistem academic în general. Mai mult decât atât, din nefericire, astăzi în România se înregistrează la nivelul sistemului academic și alte forme de degradare

morală cum ar fi *corupția academică sistemică*, în aproape toate formele ei concrete de manifestare.

O constatare suplimentară în cazul plagiatului, una care dă și ea măsura degradării morale și a prăbușirii *fără precedent* a calității resursei umane din învățământul universitar românesc actual este reprezentată de *sesizarea ușurinței cu care se acceptă acest fenomen, de tolerarea lui la nivel instituțional și nu numai!* Ca și cum sistemul însuși s-ar închide în sine pentru a evita coliziunea cu un adevăr extrem de dureros, *pentru a se proteja în mod morbid de contactul direct și brutal cu o realitate care i-ar putea submina din principiu rațiunea de a fi!* Căci este iarăși straniu să constați o asemenea stare de lucruri dacă ai în vedere faptul că în interiorul unei comunități academice, *deci într-un mediu destinat prin excelență să producă și să promoveze adevărul*, te izbești de această situație cu totul ieșită din comun: cei care trebuie să apere valorile autentice, cei care trebuie să lupte în mod responsabil pentru adevăr și pentru onestitate, *pentru valori în general*, au eșuat lamentabil în situația de a fi primii care le calcă în picioare!

Este dezolant să asști ca martor neputincios la acest fenomen dezgustător al acceptării tacite a plagiatului, la lipsa de reacție, la eliminarea onestității și responsabilității din cercetarea științifică și din spațiul academic. Iar fenomenul descris este cu atât mai de neînțeles cu cât, așa cum știm, în trecut marile spirite, cele care au influențat în mod decisiv atât apariția științei moderne dar și a comunităților academice din care s-a format în timp spiritul universitar occidental, au respins în mod violent orice formă de furt intelectual. Este suficient să avem aici în vedere reacția lui Galilei, indiferent de forma în care aceasta s-a manifestat la vremea ei⁴. Cum a fost posibil ca în mentalul colectiv al universitarului român de astăzi această moștenire a demascării și respingerii furtului intelectual să fie acum apropae complet eliminată și uitată? Și care sunt până la urmă reperatele morale în plan academic ale acestor indivizi? Se pot ridica ei la înălțimea standardelor impuse de necesitatea promovării *onestității academice*, standarde asumate responsabil și cu mare mândrie de orice mediu universitar occidental sănătos și performant? Răspunsul, cel puțin temporar, este, din nefericire, unul negativ.

În fine, o altă cauză deosebit de importantă și responsabilă în mod direct de eșecul universității românești actuale o reprezintă starea deplorabilă a mecanismelor de promovare academică. Aici asistăm la *promovarea pe scară largă a unor proceduri lipsite de credibilitate*, adesea la limita dacă nu chiar în zona penală, *proceduri aparent legale* dar care asigură în mod teribil

⁴ Arthur Koestler, *Lunaticii*. București: Humanitas, 1995, 281 – 282.

perpetuarea sistemului în actualele lui condiții. Majoritatea concursurilor pentru ocuparea posturilor din universități dar și a celor din cercetare nu sunt nimic mai mult decât niște jalnice scenete, găunoase și sinistre pe fond, imitații de concursuri autentice, *în care se cunoaște dinainte câștigătorul și în care accesul celor din exteriorul sistemului este aproape în mod complet blocat*. Sunt lucruri care se cunosc foarte bine și asupra cărora ar fi lipsit de sens să insistăm aici⁵. Singurul element pe care merită aici să-l accentuăm în mod cu totul deosebit este următorul: vicierea mecanismelor de promovare academică din sistemul universitar românesc de astăzi nu asigură doar perpetuarea imposturii ci ea consolidează în mod dramatic răsturnarea valorilor. Acest fapt este cu precădere mai evident și mai tragic în cazul tinerilor care după ce revin din Occident nu își pot găsi un loc cât se poate de meritat în sistemul academic românesc actual *tocmai datorită felului în care se prezintă mecanismele de promovare*. Astfel, în foarte multe cazuri o pregătire autentică academică în Occident devine o *povară*, un soi de stigmat, care face și mai dificilă pătrunderea în sistem a indivizilor valoroși. Iar această stare de lucruri arată cu adevărat dimensiunea anomaliei în care a eșuat astăzi în România un întreg sistem academic național.

Totuși, nu este lipsit de interes, din anumite puncte de vedere cel puțin, să dezbăluim aici și un fenomen *pozitiv* în ceea ce privește accesul tinerilor cu stagii în Occident în sistemul academic românesc actual. Fenomenul ni se pare interesant și oarecum paradoxal cu toate că prezența lui, datorită mai ales dimensiunii foarte reduse pe care o are, nu anulează pe fond cele tocmai descrise mai sus. Astfel, chiar dacă situația generală a concursurilor pentru promovarea pe post din universitățile românești actuale este cea descrisă și *cunoscută de toată lumea* iar în ultima perioadă asistăm chiar la amplificarea generală a scăderii calității resursei umane, totuși, *asistăm în același timp și la creșterea strict punctuală a calității acestei resurse umane*. Indiferent că vorbim despre universități de stat sau private, iar acestea din urmă par să se fi descurcat pe acest plan *mai bine* în perioada recentă, ambele categorii au reușit în acești ultimi ani să-și asigure un *fond minimal* de resursă umană de foarte bună calitate. Rămâne să vedem dacă acest fapt va asigura în timp în mod autentic o premisă serioasă în vederea însănătoșirii resursei umane universitare din România.

⁵ Liiceanu, Gabriel: Balta stăută a facultăților noastre, www.contributors.ro, 2011.
<http://www.contributors.ro/advocacy-public-affairs/balta-statuta-a-facultatilor-noastre-scrisoare-deschisa-catre-domnul-daniel-funeriu-ministru-al-educatiei-si-cercetarii/>

Pentru fenomenul descris responsabil în mod exclusiv este acel proces despre care am vorbit de revenire în țară a unor cercetători români în urma efectuării de stagii academice în Occident dar el nu garantează nici formarea unei mase critice în sistem capabilă să declanșeze și să susțină ameliorarea calității resursei umane. Mai rău, acest proces, în forma în care are loc, nu poate garanta nici măcar *continuitatea* funcționării acestor mici enclave alcătuite, totuși, dintr-o resursă academică înalt calificată.

III. Despre cauze, involuții și posibile evoluții

Este complet lipsit de sens să ne întrebăm cum s-a ajuns aici. Ar însemna să cădem direct în capcana unei promisiuni de falsă, în fond, „științificitate”, dacă am îndrăzni doar să sperăm că riguroase studii, de orice fel, ne-ar putea lumina *îndestulător* neantul actual din educația românească. *Nu mai contează acum, pur și simplu, cum s-a ajuns aici.* Ceea ce este cert este faptul că astăzi ne aflăm la un minim istoric absolut în ceea ce privește calitatea resursei umane din sistemul academic românesc. Căci niciodată în trecutul ei universitatea românească nu a fost dominată de o resursă umană atât de slabă cum este ea astăzi. De aceea se poate vorbi despre *un dezastru istoric*, despre o limită inferioară care va genera efecte dramatice în societatea românească în viitorul nu prea îndepărtat.

Nimeni nu contestă posibilitatea de principiu de a identifica cauzele dezastrului academic românesc actual dar, din punctul nostru de vedere, găsirea acestora ar fi irelevantă și nu ar ajuta prea mult la ameliorarea sau, cu atât mai puțin, la schimbarea pe fond a situației din sistem. Credem acest lucru pentru că starea actuală este atât de lipsită de speranță încât nu vedem alte șanse pentru generarea unor condiții realiste în vederea inițierii unei schimbări în bine *decât luarea unor decizii și măsuri radicale.* Atâta vreme cât resursa umană se va degrada în continuare în mod constant, atâta vreme cât resursele de credibilitate se vor evapora și ele altă cale în afara unor măsuri radicale nu vedem. Desigur, în acest caz, în mare măsură responsabilitatea va fi la nivelul unor decizii ce vin din zona politicului. Scepticismul în privința capacității factorului politic de a mișca lucrurile spre ameliorare este justificat dar, în același timp, trebuie foarte bine conștientizat faptul că, totuși, în absența unei voințe politice foarte bine determinate, dublată, firește, de responsabilitate și profesionalism, șansele unei ameliorări a situației din universitățile românești și din cercetarea românească actuală sunt aproape complet nule. Desigur, valori universitare individuale au fost, sunt și vor fi dar, pe fond, sistemul va rămâne neschimbat.

Acum putem trece în revistă, la modul sumar pentru acest final al exprimării poziției noastre, câteva dintre măsurile urgente care ar trebui

implementate la nivelul sistemului. Cu precizarea, desigur, că setul de măsuri trebuie aplicat în forma unui pachet decizional integrat care să beneficieze de suport politic *real* pe termen mediu și lung. Asta pentru că în absența unei continuități de fond măsurile aplicate nu vor avea la dispoziție timpul social necesar pentru a produce rezultatele scontate.

Câteva măsuri, cu aplicare imediată și fără compromisuri, așa cum le vedem și cum le înțelegem noi, ar fi următoarele. Mai întâi, ar trebui reconsiderată problema finanțării educației în general, cu precădere cea a remunerării cadrelor universitare. Plafonul de salarizare trebuie ridicat și, oricât de banal ar suna, prioritatea trebuie să fie aceea a atragerii în universitățile românești a resursei umane înalt calificate, preferabil a celor cu studii de vârf *confirmate prin rezultate în Occident*. Această măsură, desigur, nu va da roade în primii ani dar prin aplicarea ei constantă, tenace și sistematizată s-ar putea crea premisele apariției în timp a unei mase critice care însămânțeze sistemul, dacă putem spune așa, cu germeni sănătoși, capabili să producă schimbarea pe fond și ireversibilă a calității resursei umane din universitățile românești. Firește, suntem conștienți de faptul că oricât de riguros și de corect ar fi un sistem academic de promovare acesta nu va putea asigura niciodată accesul tuturor celor care au cu adevărat vocație acadmică dar cel puțin va însănătoși sistemul și va crea o clasă mijlocie universitară decentă și onestă pe ansamblu⁶. Măsura sugerată de noi, banală dar foarte serioasă prin consecințele pozitive dacă ar fi vreodată pusă în practică va contribui decisiv credem la apariția unei premise realiste în vederea ameliorării calității resursei umane din universitatea românească de astăzi într-un orizont de timp rezonabil.

O altă măsură care, în opinia noastră, ar trebui aplicată imediat și în mod *radical* ar fi pedepsirea drastică, mergând până cel puțin la excluderea autorilor din învățământul superior și din cercetare, a oricărei forme de fraudă academică și de corupție universitară în general. *Aici costurile ar fi minime dar beneficiile maxime pentru întreaga societate.*

O măsură distinctă ar trebui să vizeze în mod exclusiv situația modului de acordarea a diplomelor de doctorat. Din punct de vedere practic se poate iniția o campanie susținută de *verificare a tuturor tezelor de doctorat susținute în România din 1990 până la momentul prezent*. Desigur, o asemenea operațiune cere timp și angajează resurse serioase dar, dacă ea s-ar pune în practică și dacă ar fi efectuată în condiții optime, cu evaluatori străini certificați, imparțiali și onești atunci am intra cel puțin în posesia unei *imagini adevărate* despre nivelul de performanță la acest nivel al posesorilor actuali de

⁶ Max Weber, *Omul de știință și omul politic*. București: Humanitas, 2011, 35 – 41.

diplomă de doctor din România. Oricât de dificil ar fi de pus în practică o asemenea măsură aceasta nu reprezintă deloc o imposibilitate. Este nevoie de determinare și tenacitate și, desigur, de oameni excepționali dispuși să-și asume o asemenea sarcină. Iar autorul acestor rânduri nu crede că România nu ar putea aduna suficiente resurse umane, împreună cu colegi din Occident, pentru a desfășura un asemenea proiect. Nu va fi ușor, evident, dar nici imposibil. Apoi, desigur, va trebui pusă foarte serios în discuție perspectiva retragerii oficiale a titlurilor de doctor, cu tot ceea ce ar implica un asemenea proces.

Altă măsură ar fi încercarea de a imprima tinerilor universitari o mentalitate sănătoasă de tip occidental în ceea ce privește cercetarea științifică autentică. Acest lucru, știm foarte bine asta, nu se poate obține ușor și presupune un cumul de măsuri aplicate cu tenacitate în timp cum ar fi: promovarea schimurilor academice serioase cu Occidentul, prin stagii, burse etc., încurajarea de a publica în reviste științifice occidentale serioase, demascarea sistematică a fraudei academice și multe altele.

O ultimă observație aici, pe final. Convingerea autorului acestor rânduri este că spațiul academic al României actuale este viciat în mod atât de dramatic încât, pur și simplu, *totul trebuie reluat de la zero absolut. S-a atins astăzi un minim istoric absolut*, cum spuneam, iar măsurile în vederea stopării derivei nu mai pot fi amânate și nici aplicate doar ca pansament paliativ, tranzitoriu, iluzoriu și, până la urmă, *toxic în sine*. Trebuie acționat urgent și la temelie. Asta pentru că, într-o minimală logică dar riguroasă aplicată, răul nu poate fi eradicat prin parcurgerea în sens invers a unei serii cauzale care l-a generat, serie cauzală altfel relativ acceptabil de identificabilă sociologic și istoric vorbind. Răul prezent trebuie eliminat complet, *la fel după cum complet trebuie eliminată și posibilitatea reluării unei asemenea serii cauzale*, chiar dacă asta presupune aruncarea definitivă la coșul de gunoi al istoriei a unui întreg sistem academic național. Abia după acest moment se va putea construi solid, pe termen lung, *pentru noi toți* și pentru prezervarea marilor valori etice în plan academic ale Occidentului.

Bibliografie

- Koestler, Arthur. *Lunaticii. Evoluția concepției despre Univers de la Pitagora la Newton*. București: Humanitas, 1995, (Arthur Koestler, *The Sleepwalkers. A History of man`s changing vision of the Universe*. New York: The Macmillan Company, 1959).
- Liiceanu, Gabriel: *Balta stăutută a facultăților noastre*, www.contributors.ro, 2011. <http://www.contributors.ro/advocacy-public-affairs/balta-statuta->

a-facultatilor-noastre-scrisoare-deschisa-catre-domnul-daniel-funeriu-
ministru-al-educatiei-si-cercetarii/

Patapievici, H.R. *De ce nu avem o piață a ideilor*, București: Humanitas, 2007.

Ortega y Gasset. *Câteva lecții de metafizică*, București: Humanitas, 1999,
(Ortega y Gasset, José. *Unas Lecciones De Metafísica. Obras Completas.*
V. III. Madrid: Fundación Ortega-Marañón; Taurus, 2010).

Șercan, Emilia. *Fabrica de doctorate*. București: Humanitas, 2017.

Weber, Max, *Omul de știință și omul politic*. București: Humanitas, 2011, (Max
Weber, *Gesammelte Aufsätze zur Wissenschaftslehre*. Verlag J.C.B. Mohr
(Paul Siebeck). Tübingen, 1951, 1958.